

”Ei kai se mitään tarkoittanut” – tyttöjen tulkintoja kokemastaan sukupuolisesta ahdistelusta

Päivi Honkatukia

Viime vuosina tytöt ovat tulleet uudella tavalla näkyviksi, mikä on herättänyt paitsi ihastusta myös huolta, jopa vihostusta. Toiset ovat löytäneet tyttöenergiasta vanhat feminismin peruseriaatteet uusiin vaatteisiin puettuna (ks. esim. Roseneil 2000, 36), toiset taas ovat olleet huolissaan tyttöjen alkoholin käytöstä ja aggressiivisen käytöksen oletetusta lisääntymisestä. Myös tyttöjen seksuaalisuuteen liittyvät riskit, kuten seksuaalinen väkivalta tai ei-toivotut raskaudet ja abortit, ovat aika ajoin nousseet otsikoihin.

Pohdin tässä artikkelissa, miten edellä mainitut tyttökulttuurin uusiksi tulkitut piirteet näkyvät, kun 15-vuotiaat tytöt kertovat kokemistaan ei-toivotuista miehisistä huomionosoituksista, joita kutsun sukupuoliseksi ahdisteluksi. ”Sukupuolinen” viittaa tässä yhteydessä siihen, että kysymys on sukupuolten välisten suhteiden jännitteistä ja konflikteista, jotka saavat usein mutta eivät välttämättä aina, seksuaalisia merkityksiä. Olen kysynyt kyselylomakkeessa runsaalta 2000 suomalaiselta tytöltä seuraavan kysymyksen: ”Onko joku tuttu tai tuntematon mies tai poika lähennellyt, koskettanut tai yrittänyt suudella sinua tahtomattasi?” Lisäksi pyysin tyttöjä kertomaan, mitä näissä tilanteissa oli tapahtunut. (Ks. tarkemmin Honkatukia 2000.)

Ahdistelun yleisyys

Vastanneista tytöistä 41 prosenttia myönsi kokeneensa erilaisia sukupuolisen ahdistelun muotoja. Useimmat myös nimesivät kokemuksensa. Olen jakanut ahdistelua kokeneet tytöt kolmeen ryhmään heidän vastaustensa perusteella. Ensimmäisen ryhmän tytöt (24 %) olivat kokeneet *pelkästään häirintää*, kuten koskettelua, yrityksiä suudella tai härskejä ehdotuksia. Toisen ryhmän tytöt (5 %) kertoivat kokeneensa *seksuaalista väkivaltaa*, kuten raiskauksen, raiskausyrityksen tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Kolmannen ryhmän tytöt (12 %) vastasivat heiltä kysytyyn kysymykseen myönteisesti, mutta *eivät nimenneet kokemustaan*. Osa näistä tytöistä kertoi joitakin yksityiskohdita tapahtumista, osa taas kieltäytyi kertomasta tapauksesta vedoten esimerkiksi tapauksen traumaattisuuteen tai siihen, ettei tutkijoilla ole oikeutta udella heiltä tällaisista asioista.

Lisäksi monet kertoivat tapahtumien olosuhteista sekä tunteistaan ja omasta toiminnastaan tilanteissa. Tyttöjen kuvaukset toivat esiin kirjon niistä tilanteista, joissa he olivat kohdanneet ahdistelua. Tapahtumapaikkoja olivat olleet muun muassa katu, bussipysäkki, kauppa, uimahalli, kirjasto, baari, disko, koti, metsä, koulu ja auto. Tekijöinä mainittiin niin tuttuja kuin tuntemattomiakin, joko samanikäisiä tai selvästi vanhempia kuin tytöt itse. Tuntemattomien lisäksi tekijöinä mainittiin muun muassa kavereita, poikaystäviä, koulutovereita, tuttuja, sukulaisia ja valmentajia.

Tytöt kuvasivat vastauksissaan usein varsin lyhyesti tapauksesta päällimmäisenä mieleen tulleita asioita. Siinä mielessä ne tarjoavat ainoastaan välähdyksiä niistä ristiriitojakin sisältävistä neuvotteluista, joissa tytöt antavat merkityksiä sukupuoliselle ahdistelulle. Pohdinkin, mitä laajempia merkitysrakenteita tyttöjen lyhyet kuvaukset kätkevät sisäänsä.

Eniten kokemuksistaan paljastivat tytöt, jotka olivat kokeneet ainoastaan häirintää, kun taas esimerkiksi seksuaalista väkivaltaa kokemaan joutuneet vaikenivat usein tapauksen yksityiskohdista. Seuraavat havainnot kertovatkin enemmän häirintäkokemusten kuin seksuaalisen väkivallan tulkinnoista.

Alkoholi selittäjänä

Alkoholin käyttö on keskeinen osa nykyistä suomalaista nuorisokulttuuria. Siihen liitetään usein rajojen kokeilu ja kapinallisuus. Tällainen käytös ei ole enää vain poikien yksinoikeus; viime aikoina erityisesti tyttöjen lisääntynyt alkoholinkäyttö on herättänyt huolta (Rimpelä 1999). Humalajuominen on julkisissa diskursseissa yhdistetty uudeksi luonnehdittuun, niin kutsuttuun ”kovan tytön” malliin (ks. esim. Hiltunen 1999).

Tyttöjen kyselyvastauksissa alkoholi mainittiin usein. Monet tytöistä kertoivat, että he olivat kokeneet ahdistelua tilanteissa, joissa tekijä tai he itse, joskus molemmat, olivat olleet humalassa. Miesten ja poikien käytöstä ymmärrettiin ja selitettiin usein humalaan vedoten. Miehen tai pojan humala oli jotakin, joka teki tapauksesta ”ei niin vakavan”:

”Ainahan ne pojat kaupungilla humalassa ollessaan kerjää pusuja”.

”No ei se nyt niin vakavaa ahdistelu ole ollut, mutta se on noitten humalaisten huono tapa”.

”No se oli vaan vähän humalassa, ei kai se mitään tarkoittanut”.

Sen sijaan tyttöjen oma humalatilasta sai vastauksissa edellisestä poikkeavia tulkintoja. Se oli tytön näkökulmasta pikemminkin uhka kuin tapahtumien selittäjä ja neutralisoija. Muutammat tytöt kertoivat tullessaan jopa raiskatuksi, kun he olivat olleet humalassa tai sammuneita.

”Olin kaverin kotibileissä, siellä tuli otettua alkoholia. Itse en muista paljon mitään koko illasta, mutta kaverini sanoivat aamulla, että eräs poika oli väkisin maannut minut, kaverini kanssa.”

Vastaustensa perusteella jotkut tytöistä tuntuivat myös uskovan, että jotkut miehet ja pojat käyttävät helposti humalaista tyttöä hyväkseen (ks. myös Martin & Hummer 1998).

”Mies lähenteli humalapäissään minua ja ehotteli yhdyntää. Hän ajatteli, että olen helppo nakki, koska olin itsekkin pahasti humalassa.”

Tyttöjen tulkinnoissa alkoholiin liitetyt merkitykset tuntuvat laventavan hyväksyttävän miehisen käytöksen alaa ja selittävän miehisiä rajanylytyksiä. Tytöille itselleen alkoholiin liittyvät merkitykset ovat ristiriitaisempia. Toisaalta alkoholin käyttö ja humala kuuluvat normaalina osana monien tyttöjen viikonloppuihin ja vapaa-aikaan. Toisaalta nimenomaan tytöille se voi olla myös riski, etenkin kun on kyse seksuaalisuuteen liittyvistä asioista: humalassa olevaa tyttöä voidaan ahdistella ja jopa käyttää seksuaalisesti hyväksi, mistä pahimmassa tapauksessa syytetään tyttöä itseään.

Seksuaalisuuden sukupuolittuneet merkitykset

Suomalainen ”matalaerootiseksi” tulkittu (ks. Julkunen 1999, 95) sukupuolikulttuuri on ollut muutosten kourissa 1990-luvulla. Neuvostoliiton hajoamisen ja globalisaation myötä prostituutio ja kaupallinen seksi ovat tulleet aikaisempaa näkyvämmäksi ainakin urbaanissa julkisessa tilassa (ks. esim. Koskela ym. 2000). Musiikkivideoiden, tietokonepelien ja elokuvien tuottamassa idealisoidussa nuoren naisen feminiinisyudessa korostuvat seksikkyyt ja trendikkyyt. Harkittu, seksikäs ulkoinen olemus tuottaakin tytöille mahdollisesti vahvuuden tunteita ja onnistumisen kokemuksia (ks. esim. Holland ym. 1994). Ehkäpä sen vuoksi joidenkin kyselyyn vastanneiden tyttöjen mielestä heidän kohtaamansa ei-toivottu miehinen huomio oli ollut imartelevaa.

Seksikäs ulkoinen olemus voi merkitä myös kapinointia perinteistä, sopeutuvaa naisen roolia vastaan. Aiemmassa tutkimuksessani pääkaupunkiseudun nuorisotaloissa haastattelemini tytöille seksikäs ulkonäkö oli yksi tapa erottautua tytöistä, joita he pitivät ”liian kiltteinä”. (Honkatukia 1997, 16.) Seksikkyyt on laajemminkin yksi koviin tyttöihin liitetty piirre (ks. Hiltunen 1999).

Kyselyyn vastanneet tytöt vähätelivät kokemaansa ahdistelua myös tulkitemalla (vähintäänkin implisiittisesti) miesten ja poikien aktiivisuuden seksuaalisessa vuorovaikutuksessa normaaliksi ja ymmär-

rettäväksi. Lievimmillään ahdistelijan käytöstä selitettiin sillä, että hänen uskottiin olleen ”ihastunut”, ”rakastunut” tai ”vain kiinnostunut”. Vahvimmillaan taas jopa miehiseen sukupuoliviettiin vedottiin tässä yhteydessä:

”Kyllähän sen ymmärtää, jos murrosikäsellä jätkällä on ’kiima-aika’, käsiksi käymistä, ei vakavaa”.

Samassa kyselyssä sekä tytöille että pojille esitettiin väite: ”Monilla miehillä on vaikeuksia hillitä sukupuoliviettiään”. 55 prosenttia tytöistä ja 44 prosenttia pojista oli vähintäänkin jokseenkin samaa mieltä väitteen kanssa. Seksikäs ulkoinen olemus voi siis olla tytölle myös riski. Jotkut tytöistä näkivät jopa olleensa itse vastuussa siitä, mitä oli tapahtunut. He tuntuivat siis ajattelevan, että heidän tehtävänään on asettaa rajat miehelle, äärimmillään jopa kontrolloimattomalle seksuaalisuudelle.

”Olin vähissä vaatteissa kaupungilla ja eräät pojat tulivat kopeloi-maan”.

”Laivalla mies yritti raiskata hytissään, mutta se oli minun oma vika, koska olin mennyt sinne hakemaan osoitetta”.

”Monet jätkät ovat sellaisia, varsinkin diskossa tai jos on lyhyempi hame tms.”

Jatkuva häirinnän kohteena oleminen voi myös pilata tytön seksuaalisen maineen, millä voi olla hyvinkin kohtalokkaita seurauksia tytölle. Hän saattaa joutua kiusatuksi ja jopa syrjäytyä yhteisöstään. Leimatuksi joutuminen on raskas prosessi, josta selviytyminen saattaa viedä vuosia (ks. esim. Saarikoski 1999).

Nämä ristiriitaiset seksuaalisesti arvostettuun feminiinisyyteen liitetyt merkitykset voivat johtaa osan tytöistä käyttämään strategiaa, jota Sari Näre on kutsunut ”aktiiviseksi passiivisuudeksi” (Näre 1994, 41). Tällöin tytöt tekevät itsestään seksuaalisesti haluttavia mutta eivät liian halukkaita. Toisaalta joidenkin tyttöjen on kerrottu myös flirttailevan uhmakkaasti heille ennestään tuntemattomien miesten kanssa (ks. esim. Hiltunen 1999). Tällainen käytös voi olla eräänlaista seksuaalisuuden rajojen testaamista, naisellinen irtiotto (ks. Lähteenmaa 1992),

jonka avulla tytöt usein huumorimielessä kyseenalaistavat feminiiniseen seksuaalisuuteen liitettyjä rajoituksia. Esimerkiksi juuri Spice girls -tyttöbändin lanseeraamaan tyttöenergia-filosofian on todettu korostavan paitsi seksikkyyteen liitettyjä voimakkuuden kokemuksia, myös tyttöjen välistä ystävyyttä ja miehisten tarpeiden ensisijaisuuden kyseenalaistamista (Roseneil 2000, 36).

Selviytyminen

Kyselyyn vastanneet tytöt tulkitsivat kokemansa ahdistelun usein arkiseksi tapahtumaksi, josta ei haluttu nostaa sen suurempaa meteliä.

”Kyllähän ne jätkät vähän väliä lähentelee tai koskettelee. Mutta ei se mitään vakavampaa.”

”Ei se ole mitään vakavaa ja minä oon tottunut sellaiseen.”

He tuntuivat ottavan vastuuta sukupuolirauhan ylläpitämisestä niin, että he ymmärsivät tekijän motiiveja ja korostivat, ettei tekijä ollut pahoissa aikeissa. Tällaiset vastaukset voivat myös heijastella tyttöjen vankkaa luottamusta siihen, ettei heille tapahdu mitään pahaa suhteissaan poikiin ja miehiin. Suomessa luottamus onkin ollut keskeinen sukupuolten välisiä suhteita määrittävä tekijä (ks. Näre 2000, 107–110).

Kuitenkin erityisesti vanhempien, humalaisten miesten lähentelyyritykset herättivät tytöissä myös pahennusta. Tällaiset ahdistelijat leimattiin helposti ”sairaksi”. Niin ikään ulkomaalaisiksi tulkittujen miesten tai poikien tekemä ahdistelu kirvoitti tytöissä kriittisiä kannanottoja.

Kertoessaan näistä (kuten myös ”ei niin vakaviksi” tulkituista) tilanteista tytöt kuvasivat usein, kuinka he olivat onnistuneet muuttamaan tilanteen luonnetta haluamallaan tavalla. Tätä voi kutsua selviytymiseksi. Tytöt kertoivat muun muassa neuvotelleensa ahdistelijan kanssa tai vaatineensa häntä lopettamaan. Muutamat sanoivat yrittäneensä olla huomaamatta miehen tai pojan käytöstä. Osa oli lyönyt miestä tai uhannut

tehdä niin. Jotkut kertoivat suuttuneensa miehelle, nauraneensa hänelle tai yrittäneensä saada hänen toimintansa muuten näyttämään naurettavalta. Tytöt kertoivat usein yleisillä näistä tapauksista:

”No semmonen tädin miesystävä hiplaili, kosketteli rintoja, kaapasi syliin, ei suudellut. Viimeksi aloin valittaa sille ja uhkasin lyödä munille, jos se vielä tulee tekeen niin. Ja ei oo tullu enää.”

”Olin jonottamassa sisälle discoon kun joku tuntematon kävi lääppimään, sanoin lopeta, mutta ei tehonnut, joten lämäytin kasvoille, tehosi.”

”Olin puhelinkopissa. Aioin soittaa porukoille. About 24 vee äijä tulee takaapäin ja alkaa kähmiin, hakkasin naaman sohjoksi luurilla.”

”En tuntenut miestä. Hän tuli tiellä vastaan ja rupesi ehdottelee törkeyksiä. Mies suostui lähtemään asiallisesti kun vähän raivosin hänelle.”

Edellisissä esimerkeissä korostui väkivallan käyttö. Nuorten tyttöjen vihan tunteiden ilmaisemisen ja jopa väkivallan on sanottu olevan muodikasta ja yleistymässä (ks. esim. Aslama 1999; Lagerspetz 1998, 278).

Kuitenkin edellisen kaltaiset kuvaukset voivat kummuta jostakin paljon vanhemmasta ja pysyvämmästä kulttuurisesta tavasta jäsentää sukupuolten välisiä suhteita. Ainakin selviytymistä korostavan puhettavan vahvuus voi kertoa Suomessa vallitsevasta eetoksesta, jonka mukaan suomalainen ja erityisesti suomalainen nainen on vahva selviytyjä. Hän ei pienistä hätkähdä ja sivuuttaa ahdistelukokemukset olankohautuksella, mutta kykenee tarvittaessa puolustamaan omia rajojaan. Kertomalla selviytymisestään tytöt samalla uusintavat kuvaa neuvokkaasta työstä, joka selviytyy vaikeistakin tilanteista tekemättä niistä kuitenkaan suurta numeroa. Näin ahdistelua ei myöskään politisoida laajemmaksi sukupuolten väliseksi konfliktiksi. Myös ahdistelijan leimaaminen sairaaksi individualisoi tapahtuman ja piilottaa sen sukupuolittuneen luonteen. Sekä naisten vahvuuden korostamisella että sukupuolten välisen harmonian ihanteella on pitkät perinteet suomalaisessa kulttuurissa ja yhteiskuntaelämässä (ks. esim. Nenola 1999).

Raiskauksia, raiskausyrityksiä tai seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneet tytöt eivät juuri kertoneet sen enempää tunteistaan kuin omasta toiminnastaan tilanteissa. Uhrin statukseen ei liitetä useinkaan arvostettuja piirteitä. Kevät Nousiainen (1998, 46) onkin todennut, että Suomessa ei ole sallittua olla heikko uhri, ja siksi uhriksi joutuminen on häpeällistä. Tämä häpeä johtaa usein hiljaisuuteen ja itsesyytöksiin. Uhriksi joutumisesta tuntuu olevan mahdollista kertoa vasta, kun kokee jollakin tavalla selvinneensä. Tähän kuuluu monilla useita vuosia, jopa vuosikymmeniä (Punnonen 1999). Kulttuurissamme vallitsevat sukupuolineutraaliuden korostus ja vahva pärjäämisen eetos voivatkin saada monet seksuaalista väkivaltaa kokeneet tytöt vaikenemaan kokemuksistaan.

Lopuksi

Humalajuominen, avoin seksikkyys ja aggressiivisuus ovat tyttöihin viime aikoina liitettyjä uusia piirteitä. Niitä koskeva keskustelu on saanut ajoittain moraalisen huolen ja jopa paniikin piirteitä. On kuitenkin huomattava, että ne kytkeytyvät laajempiin suomalaisen yhteiskunnan ja sukupuolikulttuurin muutoksiin, joista vastuu on aivan muilla tahoilla kuin tytöillä itsellään. Tyttöjen omassa elämässä nämä kolme teemaa tuntuvat liittyvän läheisesti myös kysymykseen siitä, kenellä on oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen.

Lähteet

Aslama, M. 1999. Ihana vihata. *Peili* 9 (1), 10–11.

Hiltunen, P. 1999. Kovat tytöt. *Helsingin Sanomat*, Kuukausiliite 8.

Holland, J., Ramanzanology, C., Scott, S. & Thomson, R. 1994. Desire, Risk and Control: The Body as a Site of Contestation. Teoksessa L. Doyal, J. Naidoo & T. Wilton (eds.) *AIDS: Setting a Feminist Agenda*. Lontoo, Taylor & Francis.

- Honkatukia, P.* 2000. ”Lähentelijöitä riittää” – Tyttöjen kokemuksia sukupuolisesta ahdistelusta. Kirjassa P. Honkatukia, J. Niemi-Kiesiläinen & S. Näre. Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 13. Helsinki, 13–76.
- Honkatukia, P.* 1997. Rikokset ja sallittu naiseus. Tyttöjen suhtautuminen varastamiseen ja väkivaltaan. Nuorisotutkimus 15 (3), 14–23.
- Julkunen, R.* 1999. Sukupuoli, työ, hyvinvointivaltio. Suomi vertailussa. Teoksessa P. Lipponen & P. Setälä (toim.) Suomalainen nainen. Keuruu, Otava, 79–100
- Koskela, H., Tani, S. & Tuominen, M.* 2000. ”Sen näkönen tyttö.” Tutkimus katuprostituution vaikutuksista helsinkiläisten naisten arkielämään. Helsingin Kaupungin Tietokeskus. Tutkimuksia 2000:5. Helsinki.
- Lagerspetz, K.* 1998. Naisten aggressio. Helsinki, Tammi.
- Lähteenmaa, J.* 1992. Tytöt jännitystä etsimässä. Sukkulointia ja irrottelua. Teoksessa S. Näre & J. Lähteenmaa (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. SKS. Tietolipas 124. Helsinki, 155–170.
- Nenola, A.* 1999. Suomalainen naistutkimus. Teoksessa P. Lipponen & P. Setälä (toim.) Suomalainen nainen. Keuruu, Otava, 159–169.
- Nousiainen, K.* 1998. Kielletty uhri. Teoksessa P. Kiviahho (toim.) Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvojulkaisuja 3. Helsinki, 18–22.
- Näre, S.* 2000. Nuorten tyttöjen kohtaama seksuaalinen väkivalta ja loukattu luottamus tunnetaloudessa. Raportissa P. Honkatukia, J. Niemi-Kiesiläinen & S. Näre Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 13. Helsinki, 77–135.
- Näre, S.* 1994. Pornografiakeskustelusta bordellikeskusteluun. Kaupallinen seksi vietti- ja rakkauseetoksen taistelulenttänä. Teoksessa S. Heinämäa & S. Näre (toim.) Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Tampere, Gaudeamus, 34–65.
- Punnonen, V.* 1999. ”Ymmärrä ei kukaan – eivät miehet eivätkä naiset”. Raiskattu nainen tiellä kohti selviytymistä. Sosiologian laitoksen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

- Rimpelä, A., Vikat, A., Rimpelä, M., Lintonen, T., Ahlström, S. & Huhtala, H.* 1999. Nuorten terveystapatutkimus 1999. Tupakoinnin ja päihteiden käytön muutokset. STAKES, Aiheita 18.
- Roseneil, S.* 2000. Postmoderneja seksuaalisuuden muutoksia: queer viitekehksenä ja vaikutteena. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 13 (2), 28–42.
- Saarikoski, H.* 1999. Tytön rakkaus ja häpeä huoran maineen sääteleinä. Teoksessa S. Näre (toim.) *Tunteiden sosiologiaa I. Elämyksiä ja läheisyyttä*. Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seura, 107–130.
- Martin, P.Y. & Hummer, R.A.* 1998. Fraternities and Rape in Campus. Teoksessa K. Daly & L. Maher (eds.) *Criminology at the Crossroads*. New York, Oxford University Press, 157–171.